

productieregulering en verkoop. Daar hebben zich in de loop van de tijd de nodige conflicten voorgedaan, die hier en daar wel wat veel door een Griendtsveen-bril worden beschreven.

Voor wie de studies van E. H. Karel naar de turfstrooiselindustrie kent, biedt dit boek niet heel veel nieuws waar het gaat om de geschiedenis van de bedrijfstak. Hooguit worden hier en daar wat nieuwe details geschetst. Ook de grote lijnen van de geschiedenis van Griendtsveen stonden al wel op papier. De verdiensten van dit boek zitten vooral in de uitgebreide beschrijving van die geschiedenis, waarbij de auteur kon beschikken over veel meer bronnen, onder andere uit zijn privé-archief, dan tevoren.

M. A. W. Gerding

W. van der Ham, *Meester van de zee. Johan van Veen (1893-1959) waterstaatsingenieur* (Amsterdam: Balans, 2003, 286 blz., €20,-, ISBN 90 5018 595 9).

In 1999 verscheen van de hand van W. van der Ham een jubileumboek over Rijkswaterstaat. Daarin bleek geen ruimte voor korte biografieën van belangrijke waterstaatsingenieurs. In opdracht van Rijkswaterstaat heeft hij alsnog het leven beschreven van een van zijn belangrijkste ingenieurs, Johan van Veen. Dit is een zeldzame opwelling van historisch besef bij die dienst, gezien het feit dat Van der Hams belangrijkste bron een ternauwernood van het grofvuil geredde kast vol oude rapporten was.

Van Veen werd geboren in een Groningse boerenfamilie, maar als derde zoon lag voor hem geen agrarische toekomst in het verschiep. Hij bleek een begaafde wiskundeleerling en na een schooltijd in Drenthe koos hij voor de Technische Hogeschool van Delft. Hij bleef echter sterk gericht op zijn ouderlijk huis. Zijn oudere zus was inmiddels in de ban geraakt van de 'Christian Science' en onder haar invloed kreeg ook Johan daarvoor interesse. De precieze rol van deze godsdienstige leer in het leven van Johan wordt niet heel erg uitgediept, maar de rationele benadering daarvan past bij zijn persoonlijkheid.

Na zijn afstuderen vond hij een baan in Drenthe. Daar verrichtte hij metingen voor het recht-trekken van een aantal riviertjes. De ingeslapen waterstaatsdienst aldaar kon niet overweg met zijn enorme werktempo, wat leidde tot ruzies en treiterijen. Dat zou een constante worden in het leven van Van Veen: weinig waardering voor zijn grote inzet, omdat hij zijn superieuren overvleugelde, en conflicten met collega's die het met zijn werkwijze niet eens waren. Zijn oudere zus was inmiddels naar de Verenigde Staten vertrokken en toen zijn moeder overleed, bond niets hem meer aan Nederland. Hij vertrok in 1926 naar Suriname om te gaan werken bij een Amerikaans bauxietbedrijf. Inmiddels had hij via de 'Christian Science' kennis gekregen aan Henny Aalfs. Misschien wat overhaast deed hij haar een huwelijksaanzoek, dat zij accepteerde. Zij volgde hem naar Suriname. Het klikte echter niet tussen de echtelieden.

De Amerikaanse aanpak in Suriname paste goed bij de energieke Van Veen, die zich vlot tot de tweede man van het bedrijf opwerkte. Hij kon snel problemen analyseren en concrete oplossingen bedenken. De productie van de mijn ging met sprongen omhoog. Zijn vrouw wilde echter graag weg uit het benauwde en verstikkende Suriname. Van Veen, die naam had gemaakt, vond een baan bij Rijkswaterstaat. Daar heerste een sterke bureaucratische sfeer. Hét prestigeproject was de drooglegging van de Zuiderzee, maar daarbij werd hij niet ingeschakeld. Hij kwam bij de directie Grote Rivieren. Met steun van zijn directe baas kon hij een eigen wetenschappelijke dienst opbouwen, waarvan het credo was: 'onderzoek alles'.

Zijn enorme werklust uitte zich in de volgende decennia in tientallen belangrijke rapporten, waaraan hij onder meer de bijnaam dr. Cassandra overhield, naar de Trojaanse prinses die de ondergang voorspelde maar gedoemd was om niet geloofd te worden. Zo waarschuwde hij voor de slechte toestand van de dijken van Zeeland en Zuid-Holland. Na een stormvloed in 1943 waarschuwde Van Veen opnieuw voor een dreigende watersnoodramp. De oorlog, de stroperige besluitvorming en de nadruk op de wederopbouw daarna maakten dat er geen aandacht was voor de verwaarloosde waterwerken. Toen op 1 februari 1953 de dijken doorbraken, kwamen zijn ergste vermoedens uit. Gelukkig voor de drie miljoen inwoners van het hart van Holland kon het gat in de zwakste dijk snel gedicht worden, anders was de ramp nog vele malen groter geweest. De daarna in het leven geroepen Deltacommissie, waarvan Van Veen secretaris werd, werd opnieuw geplaagd door kinnesinne en tekort aan daadkracht. Ondanks dat kwamen de Deltawerken tot stand, die voor een groot deel gevormd werden naar plannen, die hij al veel eerder had gepresenteerd. Het Deltaplan is niet het enige dat Van Veen met vooruitziende blik ontwierp: zo is hij ook de geestelijke vader van de havens op de Maasvlakte en die in het Eems-Dollardgebied.

De biografie geeft een mooi beeld van deze belangrijke ingenieur, een mensensoort die niet vaak onderwerp is van een levensbeschrijving. Bij een dergelijke biografie is de afweging altijd, hoe de wetenschappelijke ideeën van de hoofdpersoon uit te werken. Teveel betekent het afhaken van de gewone lezer, te weinig houdt in dat zijn betekenis voor technisch onderlegden onduidelijk blijft. Van der Ham richt zich met name op het bredere publiek, maar weet toch een indruk te geven van de betekenis van Johan van Veen voor zijn werkveld. De psychologische kant van de biografie had nog wat verder mogen worden uitgediept. Toch wordt pijnlijk duidelijk dat ook voor een technisch begaafde ingenieur sociale vaardigheden en presentatietechnieken van doorslaggevend belang zijn dan plannen. Daardoor is Van Veen, 'excusez le (bon) mot', een roepende in de woestijn gebleven.

Fred Vogelzang

M. Derks, M. Huisman, *'Edelmoedig, fier en vrij.'* *Katholieke arbeidersvrouwen en hun beweging in de twintigste eeuw* (Hilversum: Verloren, 2002, 275 blz., €20,-, ISBN 90 6550 708 6).

Tegen het einde van de negentiende eeuw werden katholieke vakverenigingen opgericht, natuurlijk ter onderlinge steun, maar ook om te voorkomen dat katholieke arbeiders in de algemene bonden werden aangestoken door het socialisme van de leiding daarvan. Het boek van J. Perry over deze periode heet ook beeldend: *Roomse kinine tegen rode koorts* (Amsterdam, 1983). Een overzicht van deze geschiedenis is te vinden in de bundel *Katholieke arbeidersbeweging* onder redactie van J. Roes, uitgegeven ter gelegenheid van het opgaan van de NKV in het FNV.

Ook *'Edelmoedig, fier en vrij'* dankt zijn ontstaan aan een opheffing: die van de organisatie van katholieke arbeidersvrouwen. De vrouwenbeweging van het NKV was bij de fusie van NKV met NNV niet mee overgegaan naar het FNV, maar als Vereniging van Nederlandse katholieke vrouwen zelfstandig geworden. Na een gestadig afkalven van het ledenbestand hief de vereniging zich als niet langer levensvatbaar op. Op voorstel van de bisschop belast met vrouwenaangelegenheden werd toen besloten om de geschiedenis te schrijven van de organisatie waarvan de voorlopers op voorstel van een aalmoezenier in Limburg en een bisschop in Brabant waren opgericht.

Omdat de katholieke arbeidersjeugd ook in een diocesane structuur was georganiseerd, deed